

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hannes Brattgård

”Den hälft kallas bröstarfvinges laglott”

Om det svenska laglottsinstitutets historiska och filosofiska grund

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: HT 2017

Innehåll

Summary	1
Sammanfattning	2
Förord	3
Förkortningar	4
1. Inledning	5
1.1. Introduktion	5
1.2. Syfte och frågeställning	6
1.3. Metod, material och avgränsning	6
1.4. Forskningsläge	7
1.5. Disposition	7
2. Den svenska arvsrättens historiska bakgrund	9
2.1. Medeltiden till 1809 års regeringsform	9
2.2. Karl XIV Johans regeringstid	11
2.3. Arvsrätten I 1826 års förslag till civillag	12
2.4. Ståndssamhället – suum cuique	13
2.5. Lika arvsrätt	14
2.6. Den norska arvsrätten under 1800-talet	14
3. Laglottens införande	16
3.1. Motioner	16
3.1.1. Adelns motion	16
3.1.2. Böndernas motion	16
3.1.3. Borgarnas motioner	16
3.2. Betänkande no. 13 den 13 februari 1857	17
3.3. Debatter den 25 februari 1857	18
3.3.1. Adelns debatt	18
3.3.2. Prästernas debatt	19
3.3.3. Borgarnas debatt	20
3.3.4. Böndernas debatt	20
3.4. Lagutskottets utlåtande no. 32 den 14 maj 1857	21
3.5. Debatter den 3 – 13 juni 1857	22
3.5.1. Adelns debatt den 3 juni 1857	22
3.5.2. Böndernas debatt den 3 juni 1857	24

3.5.3. Borgarnas beslut den 8 juni 1857	25
3.5.4. Prästernas debatt den 13 juni 1857	25
3.6. Rikets standers skrivelse no. 93	26
3.7. Förordning 1857 no. 60	26
4. Diskussion	27
5. Slutsats	30
6. Käll- och litteraturförteckning	31
6.1. Litteratur och artiklar	31
6.2. Offentligt tryck	31
6.3. Internetkällor	32

Summary

The Swedish statutory share of inheritance (Swedish “laglott”) is often criticized, but it has remained largely unchanged for 160 years. In this essay I will explore which historical and philosophical bases the law builds on.

The Swedish inheritance law built for a long time on a system of inherited soil (Swedish “arvejord”), and soil which you had acquired yourself (Swedish “Avlingejord”), where the freedom to testify away the soil was much greater than in the case of testifying away inherited soil, which was not possible. Over the years, the proportion of acquired soil changed, which led to an increased risk of children being left without inheritance. The law also differed depending on your position in society, and whether the property was located in the countryside or in the city. During the 19th century, the Swedish inheritance right began to be influenced by liberals, and the old system was questioned. After the right of inheritance was made equal for men and women in 1845, the question was raised if Sweden were to keep the system of inherited soil.

The statutory share of inheritance, introduced by Regulation no. 60 in the year 1857, governs that a deceased person can only testify half of his or her estate if there are direct heirs. The purpose of the statutory share of inheritance was to replace the system of inherited soil, and to secure the right of the direct heirs of an equal inheritance, and also to equalize the inheritance right between the countryside and the city.

The reason why Sweden introduced the statutory share of inheritance were several; among other things, it was considered a natural step after the introduction of equal inheritance rights, as well as necessary for the emerging industry. The opinion was also influenced by the fact that all continental countries introduced some kind of statutory share of inheritance during the same period, including Norway which by then was in a union with Sweden.

Sammanfattning

Det svenska laglottsinstitutet brukar kritiseras med jämna mellanrum, men trots kritiken har det varit i stort sett oförändrat under 160 år. I min uppsats kommer jag att titta på vilka filosofiska och historiska grunder laglottsinstitutet bygger på.

Den svenska arvsrätten byggde länge på ett system med arvejord, jord som man hade ärvt, samt avlingejord, jord som man själv hade förvärvat. Friheten att testamentera bort avlingejord var mycket större än när det gällde att testamentera bort arvejord, vilket inte var möjligt. Genom åren förändrades andelen avlingejord, vilket ledde till en risk för bröstarvingar att gå arvslösa. Lagen skilde också för de olika stånden, och om egendomen var belägen på landsbygden eller i staden. Under 1800-talet började den svenska arvsrätten att påverkas av liberala strömningar, och det gamla systemet började ifrågasättas. Efter att män och kvinnor år 1845 fått lika arvsrätt ställdes frågan om Sverige skulle behålla arvejordssystemet.

Laglotten, som infördes genom förordning no. 60 år 1857, reglerar att arvlåtare enbart får testamentera bort hälften av sin kvarlåtenskap om bröstarvinge finns. Syftet med laglotten var dels att ersätta arvejordssystemet, dels att säkra bröstarvingarnas rätt till lika arv, och slutligen att likställa arvsrätten på landsbygden och i städerna.

Anledningen till att man införde systemet med laglott var flera; man ansåg det vara ett naturligt steg efter införandet av lika arvsrätt, samt nödvändigt för den framväxande industrins tillväxt. Opinionen påverkades av att alla kontinentala länder införde någon slags laglottsinstitut under samma period, även Norge som Sverige då var i union med.

Förord

Jag vill först och främst tacka min handledare, Uta Bindreiter, för ovärderlig hjälp och intressanta samtal. Vidare vill jag även tacka mina nära vänner och min familj, som alla hjälpt mig genom att stödja mig i skrivandeprocessen och genom att korrekturläsa uppsatsen. Även ett tack till Lunds universitetsbibliotek är på sin plats. Tack!

Stockholm den 1 januari 2018

Hannes Brattgård

Förkortningar

Ad.	Ridderskapet och adelns protokoll
Bd.	Bondeståndets protokoll
Bg.	Borgarståndets protokoll
Pr.	Prästerskapets protokoll
Saml. 1	Propositioner och skrivelser
Saml. 7	Laguskottets betänkanden
Saml. 10	Riksdagens skrivelser och beslut
NOU	Norges offentlige utredninger

1. Inledning

1.1. Introduktion

Laglottsinstitutet,¹ som garanterar bröstarvingars rätt att ärva, är ständigt föremål för debatt när man diskuterar den svenska arvsrätten. Sedan dess införande år 1857 har några delar av den ändrats, men i all väsentlighet så är den likadant utformad idag som den var när den först infördes. Under de senaste åren har åtminstone åtta motioner väckts i riksdagen om avskaffandet av laglotten,² och fler motioner lär komma. Även bland jurister brukar frågan tas upp med jämna mellanrum, till exempel behandlades frågan 2004 i Svensk juristtidning av Boström och Israelsson.³ Boström skrev även tillsammans med Strömberg en artikel i Juridisk tidskrift, där de frågade sig själva om laglotten verkligen hörde hemma i svensk rätt.⁴ Även Norge har ett laglottsinstitut, som kallas för plikt-del.⁵

Men hur såg debatten ut när laglotten infördes i svensk arvsrätt? Varför utformades den just så som den ser ut? Den här uppsatsen avser att presentera och analysera den svenska arvsrättens historia och särskilt analysera debatterna kring införandet av laglotten.

¹ Laglottsinstitutet (hädanefter laglotten när det avser den svenska regleringen) återfinns i 7 kap 1 § Ärvdabalken (1958:637) och stadgar att en arvlåtare enbart får testamentera bort hälften av sin kvarlåtenskap om bröstarvinge, det vill säga avkomlingar i rakt nedstigande led, finns.

² Se exempelvis motionerna 2017/18:2350, 2015/16:795, 2010/11:C207 och 2012/13:C327.

³ Boström, Viola och Israelsson, Ulf. Är arvsrätten föråldrad? *Svensk juristtidning*. 2004, s. 644-647.

⁴ Boström, Viola och Strömberg, Bertil. Laglotten – ett irrationellt inslag i svensk rätt? *Juridisk tidskrift*. nr. 1 2012/13, s. 245-257.

⁵ Den norska regleringen återfinns i 4 kap 29 § lov (1973-03-03-5) om arv m.m., och stadgar att en arvlåtare enbart får testamentera bort en tredjedel av sin kvarlåtenskap om bröstarvinge finns. Dock finns en beloppsgräns för bröstarvingen, som reglerar hur mycket man maximalt har rätt att få ut i arv.

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att belysa den svenska arvsrätten i mitten av 1800-talet, med särskilt fokus på laglotten, och att jämföra dess syfte med den norska arvsrätten från samma tidsperiod.

Följande frågeställningar kommer att tas upp:

- vilka historiska och filosofiska grunder bygger laglotten på?
- vilket syfte hade laglotten vid dess införande?
- vilka likheter i syfte finns mellan laglotten och den norska arvsrätten?

Den första frågeställningen kan sägas utgöra grunden för de två andra frågeställningarna. Fokus i arbetet ligger på att redovisa och analysera grunderna för laglottens införande i svensk arvsrätt.

1.3. Material, metod och avgränsning

I uppsatsens första del om den svenska arvsrättens framväxt används ett rättshistoriskt perspektiv utifrån en rättsdogmatisk metod. En rättsdogmatisk metod bygger på tolkningslära,⁶ vilket passar väl eftersom uppsatsens källor framförallt består av juridisk litteratur om arvsrättens historiska utveckling, samt riksdagstryck. Det rättshistoriska perspektivet finns med för att ge en historisk och filosofisk förståelse för laglottens tillkomst i svensk rätt. Detta är viktigt eftersom man bör känna till varför lagstiftning kommit till för att helt förstå den.

Uppsatsens avhandlingsdel om norsk arvsrätt använder sig av ett komparativt rättshistoriskt perspektiv, där den svenska laglotsregleringen jämförs med den norska arvsrätten från samma tidsepok, det vill säga mitten av 1800-talet. Anledningarna till varför just norsk arvsrätt valdes är två; dels

⁶ Korling, Fredric och Zamboni, Mauro. *Juridisk metodlära*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2013, s. 29.

var Sverige och Norge i en personalunion under den nämnda tiden, dels delar Sverige och Norge stora kulturella arv med varandra.

Gällande processen inför införandet av laglotten kommer en rättsdogmatisk metod med ett rättshistoriskt perspektiv att användas. Materialet består framförallt av riksdagstryck för riksdagen 1856/58, vilket inkluderar motioner, lagutskottets beredningar samt ständernas debatter och beslut. Även juridisk doktrin kommer att användas i den mån det är tillämpligt.

Uppsatsen avgränsas genom att enbart beröra laglottens filosofiska grund inför dess tillkomst och jämförelse med norsk arvsrätt. Den eventuella frågan om laglotten bör ersättas av annan lagstiftning berörs inte. I förarbetet till förordning 1857:60 lyfts främst fram det som direkt berör laglotten, men i utvalda delar presenteras även debatten kring bordsrätten då det behandlades av lagutskottet och debatterades samtidigt.

1.4. Forskningsläge

Angående forskningsläget har jag inte hittat någon källa, exempelvis artikel eller bok, som specifikt rör riksdagsdebatterna kring införandet av laglotten, utan det brukar främst nämnas i förbigående att laglotten infördes 1857.⁷ Värt att påpeka är dock att laglotten i sig är ofta debatterad när det gäller arvsrätten, och det var också det som väckte mitt intresse för att utreda hur tillkomsten såg ut.

1.5. Disposition

Uppsatsen är fördelad på tre delar. Först följer ett kapitel om den svenska arvsrättens utveckling från medeltidens landskapslagar genom tidig modern tid till 1809 års regeringsform, ett på många sätt viktigt år i svensk rätt. Sedan följer den svenska arvsrätten under Karl XIV Johan och det avslagna förslaget till 1826 års civillag. Efter det redovisas den svenska arvsrätten

⁷ Se exempelvis *Kommentar till ärvdabalken*, 6 uppl., s. 200 som enbart nämner i texten att laglotten infördes 1857, utan att gå in på motiv eller skäl därtill.

under tiden omedelbart innan 1857, med syfte att redogöra för de filosofiska strömningar som påverkade den svenska arvsrätten under perioden samt presentera hur den norska arvsrätten såg ut under samma period.

Andra delen berör de handlingar som låg till grund för förordningen, det vill säga riksdagstrycket med motioner, utredningar och debatter.

Slutligen i den tredje delen följer en diskussion av det presenterade materialet och de slutsatser som kan dras av detta.

2. Den svenska arvsrättens historiska bakgrund

Så länge människor har haft en uppfattning om ägande har också tankar om vad som ska hända med egendomen efter ägarens död existerat. Vanligtvis brukar den romerska rätten tas upp som ett exempel på den tidiga arvsrätten. Den romerska rätten byggde från början på successionsrätt, det vill säga arvsrätt inom familjen. Senare utvecklades det till en testamentorisk arvsrätt där arvlåtaren fick möjlighet att själv bestämma vad som skulle hända med kvarlåtenskapen efter dennes död.⁸

Den romerska rätten levde delvis kvar i den katolska kyrkans syn på arvsrätt under medeltiden, där man kan se en variant av ett laglottsinstitut. Regeln som den katolska kyrkan försökte införa var att man skulle se Jesus Kristus som sin extra son och reservera en lika stor del till Honom, det vill säga till kyrkan, som till sina biologiska barn.⁹

2.1. Medeltiden till 1809 års regeringsform

Den svenska arvsrätten var till början lik den tidiga romerska rätten och präglades av intresset att hålla egendomen inom ätten. Något testamentesförfarande verkar inte ha funnits inom den svenska arvsrättskulturen innan den katolska kyrkan kom till Sverige.¹⁰ En naturlig förklaring till varför egendomen ansågs tillhöra ätten finns i att det mesta av kvarlåtenskapen på den tiden bestod av jordegendom, något som var nödvändigt att hålla inom ätten för att säkra försörjningen till de efterlevande. Ett stort innehav av jord innebar också större makt, vilket förstärkte intresset av att hålla egendomen inom ätten för att inte riskera att förlora ättens maktställning.¹¹

⁸ Agell, Anders. *Testamentesrätt*. 3 uppl. Uppsala: Iustus förlag, 2003, s. 16.

⁹ Agell, *Testamentesrätt*, s. 17.

¹⁰ Agell, *Testamentesrätt*, s. 17.

¹¹ Trolle Önnerfors, Elsa. *Jorden, släkten och rätten. Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*. 2013, s. 170.

De äldsta lagarna, götalogarna och svealogarna, visade olika synsätt på arvsrätten. Inom götalogarna tillämpades en gradualprincip, där det var den arvingen som stod närmast arvlåtaren som tog hela arvet, medan svealogarna tillämpade en parentalprincip, vilket innebar att man delade in arvingarna i olika arvsklasser.¹² Svealogarna är alltså de lagar som ligger närmast dagens arvsrättssystem.

Genom Magnus Erikssons landslag, som infördes i mitten av 1300-talet, förenades gradualprincipen och parentalprincipen på det sättet att män ärvde 2/3 av kvarlåtenskapen och kvinnor 1/3 av kvarlåtenskapen. I Magnus Eriksson stadslag däremot infördes lika arvsrätt från början, eftersom det inte förekom ägande av jordegendom i staden i samma utsträckning som på landsbygden.¹³

Under slutet av 1500-talet och under 1600-talet började ståndssamhället att få fastare form, och privilegiebrev för prästerskapet och adeln fastställdes.¹⁴ Under samma period infördes benämningarna arvejord, jord som hade ärvts och som inte fick testamenteras bort, och avlingejord, jord som hade förvärvats och som fick testamenteras bort. För adeln, som hade betydande jordegendomar, gällde landslagen medan prästerskapet, som hade mindre jordegendomar, följde stadslagen oavsett om egendomen fanns på staden eller landet. Därmed hade borgerskapet och prästerskapet lika arvsrätt för män och kvinnor, men kunde bara testamentera bort 1/6 av kvarlåtenskapen om bröstarvinge fanns, och i övrigt endast hälften.¹⁵

Fram till 1734 års lag skedde inga större förändringar i svensk arvsrätt, och de förändringar som infördes i 1734 års lag var avskaffandet av begränsningar av arvingar i nedstigande led, samt att avlägsna släktingar tilläts ärva. Kyrkan stärkte även delvis sin kontroll över arvsrätten under denna period, genom införandet av kravet på att en vigsel skulle ske genom

¹² Brattström, Margareta och Singer, Anna. *Rätt arv*. 4 uppl. Uppsala: Iustus förlag, 2015, s. 19.

¹³ Brattström och Singer, *Rätt arv*, s. 19.

¹⁴ Inger, Göran. *Svensk rättshistoria*. 5 uppl. Malmö: Liber, 2011, s. 76 f.

¹⁵ Brattström och Singer, *Rätt arv*, s. 26 f.

kyrkans ordning. Därigenom fick man kontroll över vilka barn som var födda inom äktenskapet, även om befolkningen i stort inte delade kyrkans syn på utomäktenskapliga barn, och i förlängningen större kontroll över arvsrätten eftersom man kunde avgöra vilka barn som hade laglig rätt att få ut arv.¹⁶

En parantes värd att nämna är fideikommissinstitutet, som gjorde det möjligt att i princip helt kringgå arvsrätten genom att förordna att viss egendom för all framtid skulle tillhöra ätten. Effekten av detta blev att arvingen enbart kunde förvalta egendomen, och kunde därmed inte göra med den som den ville.¹⁷ Fideikommissinstitutet började avvecklas år 1964 genom införandet av lag (1963:583) om avveckling av fideikommiss.

1809 kan på många sätt sägas vara ett epokgörande år, när Finland förlorades till Ryssland och kung Gustav IV avsattes och hans farbror, den barnlöse Karl XIII, blev kung. Samtidigt passade ständerna på att avskaffa det kungliga enväldet och öka sin egen makt enligt maktdelningsprincipens läror, vilket fick till följd att kungens makt minskade och riksdagens makt ökades och permanentades.¹⁸

2.2. Karl XIV Johans regeringstid

När den adopterade kronprinsen Karl August (i Danmark Christian August) plötsligt dör 1810, enades rikets ständer om att utse den franska marskalken Jean Baptiste Bernadotte, sedermera Karl XIV Johan, till ny svensk kronprins. År 1814 ingick Sverige en personalunion med Norge, och i och med detta blir Karl Johan även kronprins i Norge, för att 1818 bli kung av Sverige och Norge.

Under arbetet med de nya grundlagarna var lagstiftningen fortfarande till hög grad påverkad av upplysningstidens idéer och naturrätten, som bygger

¹⁶ Brattström och Singer, *Rätt arv*, s. 19 f.

¹⁷ Inger, *Svensk rättshistoria*, s. 117 f.

¹⁸ Inger, *Svensk rättshistoria*, s. 169.

på en tanke om att det finns en naturlig rättsordning som är given av Gud.¹⁹ Snart därpå började dock liberalismen och den historiska skolan ta plats, och sprida sig såväl i politiken som bland akademikerna.²⁰

Liberalismen kan sägas vara en vidareutveckling av upplysningens idéer, och påverkades starkt av den franska revolutionens ideal. Grundläggande för liberalismen var tanken om individens frihet, och att statsmakten borde ingripa i individens liv så lite som möjligt. Därför motsatte sig man bland annat skråväsende och skyddstullar, och i förlängningen även ståndssamhällets strukturer.²¹

Den historiska skolan kan sägas vara en slags motpol till liberalismen, med tydliga drag av nationalistiska och konservativa värderingar. Efter Napoleonkrigen önskade sig Europas länder fred och ordning, och en större nationalkänsla började växa fram, med tydligt fokus på det traditionella. I detta avseende kan den historiska skolan sägas vara en fortsättning på naturrätten, eftersom man grundade sig på argument om att det som bestått länge var menat att bevaras, däribland ståndssamhället. Man betonade också vikten av att varje land skulle utveckla sin egen rättsordning utifrån sina historiska förutsättningar.²²

Karl XIV Johan, som inte var en särskilt liberal kung, fick under sin regeringsperiod se den juridiska utvecklingen präglas av den så kallade historiska skolan, vilket kom att leda till att inga reformer inom arvsrätten kom till stånd.²³

2.3. Arvsrätten i 1826 års förslag till civillag

I början av 1800-talet blåste förändringarnas vindar i Europa, bland annat till följd av den franska revolutionen och de efterföljande Napoleonkrigen.

¹⁹ Inger, *Svensk rättshistoria*. s. 201.

²⁰ Inger, *Svensk rättshistoria*. s. 201.

²¹ Inger, *Svensk rättshistoria*. s. 201 f.

²² Inger, *Svensk rättshistoria*. s. 202 f.

²³ Trolle Önnerfors, *Jorden, släkten och rätten*, s. 184 ff.

Samtidigt som Napoleonkrigen rasade antog Frankrike år 1804 ett nytt civilrättsligt lagverk, ”Code civil”, som blev en förebild för civilrätten i bland annat Belgien och Österrike.²⁴

I Sverige började liberalerna att växa fram, präglade av franska revolutionens idéer, och 1811 tillsattes en lagkommitté som fick i uppdrag att presentera en ny lagbok som skulle ersätta 1734 års lagbok.²⁵ Förslaget på en ny civillag var tydligt liberalt, med förslag på bland annat lika arvsrätt mellan könen, och tog tydlig förebild av den franska kodexen.²⁶ Vidare i förslaget anförde man att de skillnader som existerade i arvsrätten grundade sig på förlegade traditioner och lagar som inte var anpassade till innevarande tidsålder, samt att risken för att man splittrade gamla jordegendomar inom slakten inte ansågs vara skäl nog i sig för att förhindra en sådan lagändring.²⁷ Adeln var motståndare till detta förslag, då de ansåg att risken var överhängande att deras stora egendomar skulle splittras, vilket i förlängningen skulle innebära minskad makt för adelsståndet, och förslaget till ny allmän civillag antogs aldrig.²⁸

2.4. Ståndssamhället – *sum cuique*

Sverige var ett ståndssamhälle från medeltiden fram till ståndsriksdagens avskaffande år 1866. Genom *sum cuique*, åt var och en sitt, motiverades olikheter i lagstiftning mellan ständerna. Som tidigare nämnts hade detta som direkt följd i arvsrätten att adeln och bönderna ärvde enligt landslagen, med begränsningar kring vilken egendom som fick testamenteras bort och där söner ärvde mer än döttrar. Prästerna och borgarna ärvde istället enligt stadslagen, där lika arvsrätt mellan könen rådde och utan begränsningar gällande kvarlåtenskapen.

²⁴ Trolle Önnerfors, *Jorden, slakten och rätten*, s. 182.

²⁵ Trolle Önnerfors, *Jorden, slakten och rätten*, s. 183.

²⁶ *Förslag till Allmän Civillag 1826*, Stockholm 1826, s. 25. §19.

²⁷ *Förslag till Allmän Civillag 1826*, Stockholm 1826, s 43f.

²⁸ Trolle Önnerfors, *Jorden, slakten och rätten*, s. 183.

1857 var ståndssamhället på väg att avskaffas; industrialismen började ta fart i Sverige och den nya kungen, Oscar I, var betydligt liberalare än Karl XIV Johan.²⁹

2.5. Lika arvsrätt

Ett förslag om lika arvsrätt mellan könen hade legat vilande sedan 1841, och efter Karl XIV Johans död lades det åter fram inför riksdagen. Adeln hade tidigare hävdad att det rörde sig om en privilegiefråga, vilket krävde att samtliga stånden röstade för förslaget för att det skulle kunna vinna laga kraft. Oavsett detta så röstade de tre övriga stånden för förslaget, och det blev kung Oscar I som genom sin utslagsröst lät införa lika arvsrätt för män och kvinnor, oavsett stånd.³⁰ Eftersom det inte skett någon undersökning om hur väl arvsreformen implementerades är det omöjligt att se vilken effekt den fick, men Trolle-Önnerfors anför i sin artikel att den troligtvis inte innebar några större förändringar mellan könen maktförhållanden.³¹

2.6. Den norska arvsrätten under 1800-talet

Sverige och Norge var i en personalunion från 1814 till 1905. Enligt unionsfördraget skulle man ha egna lagar och förordningar, detta innebar att den norska arvsrätten skiljde sig från den svenska.³²

Norges riksdag tillsatte 1846 en kommission som skulle presentera ett nytt förslag till arvslag, vilket de gjorde nästföljande år. På grund av motstånd från Norges regering föll kommissionens förslag, eftersom man inte ville stödja deras förslag om lika arvsrätt mellan könen.³³ Det är möjligt att kommissionen hade inspirerats av den svenska lagen som hade infört lika arvsrätt året innan den norska kommissionen tillsattes.

²⁹ Trolle Önnerfors, *Jorden, släkten och rätten*, s. 185.

³⁰ Trolle Önnerfors, *Jorden, släkten och rätten*, s. 185.

³¹ Trolle Önnerfors, *Jorden, släkten och rätten*, s. 186.

³² Nationalencyklopedin. *Svensk-norska unionen*. <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/svensk-norska-unionen> (hämtad 2017-12-21)

³³ NOU 2014:1. *Ny arvelov*, s. 18.

I den norska arvslagen, arveloven, som infördes den 31 juli 1854 infördes till slut lika arvsrätt mellan könen och också ett laglottsinstitut, som i Norge fick namnet pliktdel. Pliktdelen var från början satt till tre fjärdedelar, men nedsattes 1937 till två tredjedelar. Intressant att notera är att den norska arvsrätten även har en beloppsgräns för pliktdelen, som i dagsläget uppgår till cirka en miljon norska kronor.³⁴

³⁴ NOU 2014:1. *Ny arvelov*, s. 18.

3. Laglottens införande

I detta kapitel kommer det att på ett överskådligt sätt presenteras för hur processen såg ut när man införde laglotten i svensk rätt.

3.1. Motioner

Fyra motioner om förändrad arvsrätt väcktes i ståndsriksdagen under hösten 1856: en av adeln, en av bönderna och två av borgarna.

3.1.1. Adels motion

Genom motion den 18 november 1856 väcktes frågan av Dahlman, som i sin motion föreslog en ändring av lydelsen av 17 kap 1 § i dåvarande Ärvdabalken, som senare kom att genomföras. I sin motion hänvisade han till tidigare utredningar i frågan, och begärde att lagutskottet skulle inkomma med ett utlåtande.³⁵

3.1.2. Böndernas motion

Pehr Benjaminsson väckte den 26 november 1856 frågan om arve- och avlingajordens avskaffande, med motiveringen att det var orättvist att inte fritt få bestämma över sin egendom, särskilt som en motsägelse fanns i 1 kap 1 §. Även han begärde att motionen skulle behandlas av lagutskottet.³⁶

3.1.3. Borgarnas motioner

Inom borgarståndet väcktes två motioner; den första den 29 november 1856 och den andra den 4 december 1856.

³⁵ Ad. 1, s. 216.

³⁶ Bd. 2, s. 192.

Den första motionen, väckt av A.W. Björck, stödde i och för sig adelns motion, men var utformad för den händelse att adelns motion inte skulle gå igenom, och syftade till en utökad testamentsfrihet för egendom i städerna. Motionen lämnades till lagutskottet för beredning.³⁷

Henschen föreslog i den andra motionen att testamentsfriheten borde utökas i såväl staden som på landsbygden, enligt förslagen till 9 och 10 kapitlen i den avslagna allmänna civillagen, alternativt att den som saknade arvinge i bördemannaled borde ha rätt att testamentera bort arvejord. Motionen lämnades till lagutskottet för beredning.³⁸

3.2. Betänkande no. 13 den 13 februari 1857

I det här betänkandet behandlade lagutskottet samtliga av ovannämnda motioner. Gällande Henschens motion, om att man skulle anta kapitel 9 samt 10 i förslaget till allmän civillag, som de först behandlade, avslog de det förslaget eftersom de ansåg det vara alltför långtgående och reformerande, något som lagutskottet inte ansåg var nödvändigt vid den tidpunkten.³⁹

Därefter behandlade lagutskottet Dahlmans, Björcks och Henschens likartade förslag om en utökning av testamentsrätten. Man konstaterade att den dåtida arvsrätten hade gamla anor, men att det samtidigt i nästan alla ”civiliserade länder” fanns någon form av laglott för bröstarvingar.⁴⁰ Ett avskaffande av arvejorden sågs som något önskvärt, eftersom det skulle göra arvsrätten mer enkel och lättförståelig.⁴¹

Lagutskottet avslog förvisso Pehr Benjaminssons motion i ämnet, men tillstyrkte samtidigt införandet av ett laglotsinstitut som det föreslagits av

³⁷ Bg. bil, s. 192 f.

³⁸ Bg. bil, s. 501 f.

³⁹ Saml. 7, avd. 1, no. 13, s 5.

⁴⁰ Saml. 7, avd. 1, no. 13, s 6 f.

⁴¹ Saml. 7, avd. 1, no. 13, s 9

adeln.⁴² Mot detta reserverade sig främst adeln, med motiveringen att ett avskaffande av arvejorden skulle innebära en stor uppsplittring av adelns jordegendomar, som vid den tiden fortfarande var betydande.⁴³ Det förslag som förespråkades av lagutskottet och alltså lades fram till ständerna var Dahlmans förslag.⁴⁴

Förslaget till 17 kap 1§ om laglotten lydde som följer:

Ej må någon genom testamente bortgifva mer än hälften av sin kvarlåtenskap, der bröst-arfvinge lefver efter. Andra hälften falle bröst-arfvinge till. Den hälft kallas bröst-arfvinges laglott.⁴⁵

3.3. Debatter den 25 februari 1857

Efter att lagutskottet inkommit med sitt betänkande, samlades ständerna för debatt i ämnet, vilket hölls den 25 februari 1857 inom samtliga ständer.

3.3.1. Adels debatt

En av de mer tongivande debattörerna var Sparre, som även var lagutskottets ordförande. Han medgav att förslaget innebar en stor reform, men samtidigt att det var ett nödvändigt och naturligt steg efter införandet av lika arvsrätt. Sparre hänvisade till att många andra länder, undantaget England, infört ett laglottsinstitut i sin arvsrätt. Vidare ansåg han även att det var nödvändigt för industrins tillväxt att man inte låste sig vid gamla system. Slutligen ansåg han också det som en bra sak att stadsrätten och landsrätten likriktades.⁴⁶

Motståndarna till framförde bland annat att förslaget om ett laglottsinstitut var ett inslag som var främmande för svensk rätt och von Ehrenheim påpekade att det skulle bli en inskränkning av dispositionsrätten över

⁴² Saml. 7, avd. 1, no. 13, s. 12.

⁴³ Saml. 7, avd. 1, no. 13, s 14 ff.

⁴⁴ Saml. 7, avd. 1, no. 13, s. 12.

⁴⁵ Saml. 7, avd. 1, no. 13, s. 1.

⁴⁶ Ad. 3, s. 564 ff.

avlingejorden.⁴⁷ Cederström ville behålla arvejorden i sin helhet, eftersom han ansåg att ett så gammalt och, i hans ögon, välfungerande system inte borde avskaffas.⁴⁸ Olivecrona argumenterade för att införandet av laglott skulle innebära en splittring av jordegendomar för de som saknade kontant kapital, och krävde att frågan utreddes nog.⁴⁹

Förslaget återremitterades till Lagutskottet för ytterligare beredning.⁵⁰

3.3.2. Prästernas debatt

Samtliga talare i prästeståndet var eniga om att förslaget borde återremitteras, men hade olika skäl därtill. Björling, som satt med i lagutskottet och reserverade sig mot förslaget, ansåg att man gjorde sig av med två urgamla principer genom att avskaffa arve- och avlingejorden. Han talade även om kärlek till den jord där man växt upp som ett skäl för att behålla arvejordssystemet.⁵¹

Annerstedt ansåg att arvsrätten behövde åtgärdas, eftersom han ansåg den vara alltför komplicerad i sin dåvarande utformning. Han fann det också otroligt att någon förälder skulle få för sig att testamentera bort mer än hälften av kvarlåtenskapen till någon annan än sina barn.⁵²

Nordström ansåg att förslaget behövde mer utredning. Han ansåg att det i den föreslagna formen fanns en risk för att effekterna av införandet av lika arvsrätt upphävdes genom den här reformen.⁵³

Förslaget återremitterades till lagutskottet för vidare beredning.⁵⁴

⁴⁷ Ad. 3, s. 561 f.

⁴⁸ Ad. 3, s. 586.

⁴⁹ Ad 3, s. 589 f.

⁵⁰ Ad. 3, s. 592.

⁵¹ Pr. 2, s. 564 ff.

⁵² Pr. 2, s. 566.

⁵³ Pr. 2, s. 567.

⁵⁴ Pr. 2, s. 569.

3.3.3. Borgarnas debatt

Henschen önskade att lagutskottet skulle följa lagberedningens förslag till arvsrätt så som den formulerades i förslaget till allmän civillag och yrkade därför återremiss.⁵⁵ Lundberg instämde i Henschens uttalande, men föreslog att i det fallet att om endast stadsrätten kom att ändras då skulle man införa ett laglotsinstitut i stadsrätten.⁵⁶

Gråå anmärkte att det var märkligt att lagutskottet hade ställt upp lagförslaget villkorat att adeln ändrade sina privilegier, och yrkade därför återremiss.⁵⁷ Stolpe anförde att man med förslaget försökt behålla arvejordssystemet, men ansåg samtidigt att det givna förslaget förstörde det.⁵⁸ Kistner ansåg att alla bör få disponera över avlingejorden själva, eftersom det var jord som man själv hade förvärvat.⁵⁹

Förslaget återremitterades till lagutskottet för vidare beredning.⁶⁰

3.3.4. Böndernas debatt

Många av bönderna ansåg att förslaget var en alltför stor inskränkning jämfört med den varande arvsrätten, eftersom andelen avlingejord ofta överskred andelen arvejord. En av talarna, Månsson, anmärkte att man borde ha rätt att testamentera det man själv har förvärvat, ett uttalande som flertalet stödde.⁶¹ Andra talare anmärkte att förslaget till den 4§, om att genom testamente inte kunna få ut arv som tillhörde det oskiftade boet, förtog effekten av den 1§.⁶²

⁵⁵ Bg. 2, s. 307.

⁵⁶ Bg. 2, s. 309.

⁵⁷ Bg. 2, s. 308.

⁵⁸ Bg. 2, s. 309.

⁵⁹ Bg. 2, s. 311.

⁶⁰ Bg. 2, s. 311.

⁶¹ Bd. 4, s. 218.

⁶² Bd. 4, s. 219 ff.

Några talare anförde också åsikten att ingen förälder borde ha rätt att göra sina barn arvslösa, däribland Östman⁶³ och Nilsson.⁶⁴ Flertalet talare instämde i förslaget när det gällde arvingejorden, men inte avlingejorden, men Larsson anförde att ett skifte har skett i förhållandet mellan arvejord och avlingejord, vilket motiverar förslaget att inskränka testamentsfriheten för avlingejord.⁶⁵

Genom votering, med 29 ja och 70 nej, avslogs förslaget och återremitterades sedan.⁶⁶

3.4. Lagutskottets utlåtande no. 32 den 14 maj 1857

Efter debatterna den 25 februari 1857, där samtliga ständer beslutade om återremittering, kom lagutskottet med ett nytt utlåtande den 14 maj samma år. I det här utlåtandet kom man att behandla även betänkande no. 12, som berörde bördsrätten.⁶⁷ Detta eftersom prästeståndets betänkligheter kring friheten att disponera arvejord på landet föranledde det, då frågorna hängde på varandra.⁶⁸ Henschens förslag, att anta 9 och 10 kapitlen i förslaget till allmän civillag, ansågs avslaget eftersom adeln och prästerna avslagit förslaget och bönderna och borgarna hade återremitterat det.⁶⁹

Lagutskottet konstaterade att samtliga ständer verkade vara för en förändring av testamentsrätten, även om de hade olika skäl för det, och konstaterade att det mest bifallna förslaget var det av Dahlman.⁷⁰

Till försvar för laglottens införande anförde utskottet bland annat att nästan alla civiliserade länder förutom England infört ett laglottsinstitut, samt att Norge gjort det 1854, utan att några negativa konsekvenser uppstått. De

⁶³ Bd. 4, s. 223.

⁶⁴ Bd. 4, s. 225.

⁶⁵ Bd. 4, s. 230.

⁶⁶ Bd. 4, s. 234.

⁶⁷ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 1 f.

⁶⁸ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 15.

⁶⁹ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 15.

⁷⁰ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 15.

sade även att det var ovanligt att en förälder gör ett barn arvlöst, men att det ändå fanns skäl att förhindra en sådan situation.⁷¹

Vissa av ständernas företrädare hade yttrat farhågor om att förslaget skulle komma att undergräva den lika arvsrätten, men även här tillbakavisade lagutskottet. Man ansåg att förslaget skulle stärka den lika arvsrätten.⁷² På grund av den ökande andelen avlingejord ansåg lagutskottet att detta var en reform som innebar en ökad trygghet för familjen, samtidigt som den förhindrade föräldrar att göra sina barn helt arvlösa.⁷³ Under littera C⁷⁴ presenterade de sedan sitt förslag till förordning, lagförslaget hade en del skillnader jämfört med Dahlmans första förslag, bland annat togs 4§ bort eftersom den blivit kritiserad av samtliga ständer.⁷⁵

Det nya förslaget till 17 kap 1§ lydde som följer:

Ej må någon genom testamente bortgifwa eller annorledes förordna om mer än hälften av sin qvarlåtenskap, der bröstarfvinge lefver efter. Andra hälften falle bröstarfvinge till: den hälft kallas bröstarfvinges laglott. Finnes ej bröstarfvinge, då må man om all sin egendom förordna.⁷⁶

3.5. Debatter den 3e – 13e juni 1857

Efter att utlåtandet hade presenterats den 14 maj 1857 höll ständerna åter debatt.

3.5.1. Adelsn debatt den 3 juni 1857

Carleson anförde att förslaget fortfarande innebar en utvidgning av dispositionsrätten över arvejorden och en inskränkning av samma rätt över avlingejorden. Han ansåg detta vara ett steg tillbaka i rättsutvecklingen, och

⁷¹ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 16.

⁷² Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 18.

⁷³ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 19.

⁷⁴ Littera är latin för bokstav, kan i det här sammanhanget närmast sägas betyda delförslag.

⁷⁵ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 20 ff.

⁷⁶ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 21.

på grund av detta yrkade han avslag på förslaget. Mot detta motsatte sig dock Dahlman, som påpekade att det enbart var en inskränkning om bröstarvinge fanns, och eftersom övriga europeiska länder, förutom England, infört ett laglottsinstitut borde det ses som ett framsteg även för den svenska rättsutvecklingen.⁷⁷ Vidare påstår Dalman att det inte går att jämföra svenska förhållanden med engelska, eftersom England var mycket mer aristokratiskt än Sverige, och att svenskarna måste rätta sig efter sin egen historia.⁷⁸ Carleson sade att han hade röstat bifall ifall att det enbart hade rört sig om en utvidgning av testamentsfriheten.⁷⁹

Sparre hävdade att eftersom man redan infört lika arvsrätt, vilket underminerat syftet med ett arvejordssystem där sönerna ska ärva släktgården. Han tyckte också att införandet av laglotten innebar ett naturligt steg framåt. Eftersom avlingejord och arvejord kan ha samma karaktär blir det märkligt att göra åtskillnad. Vidare anförde han att det är en orätt att göra sina barn arvslösa, och att det hursomhelst är ovanligt med föräldrar som gör så. Slutligen yrkade han bifall till förslaget.⁸⁰

Björnstjerna ansåg detta vara en fråga av stor vikt för adeln, eftersom en friare testamentsrätt enligt honom var enda sättet för adeln att behålla sina egendomar inom slakten, och därmed också vidmakthålla adelns position i samhället. Han ansåg att den föreslagna reformen var rätt väg att gå.⁸¹ Även Lagerbjelke yttrade en liknande åsikt som Björnstjerna, eftersom han ansåg att denna reform var ett sätt för att behålla jorden inom slakten.⁸²

Wrede däremot reserverade sig mot beslutet, eftersom han ansåg att enda sättet att få en rättvis testamentsrätt var genom att göra den helt fri.⁸³ Slutligen anförde Carlheim Gyllenskjöld att desto starkare seder är inom ett land, desto mindre behöver förhållanden regleras av lag. Han tog upp

⁷⁷ Ad. 6, s. 14.

⁷⁸ Ad. 6, s. 16.

⁷⁹ Ad. 6, s. 17.

⁸⁰ Ad. 6, s. 14 ff.

⁸¹ Ad. 6, s. 17.

⁸² Ad. 6, s. 17 f.

⁸³ Ad. 6, s. 18 f.

England med dess fria testamentsrätt som ett exempel. Däremot påpekade han att de stora skillnaderna länderna emellan gjorde att man inte kunde ha en fri testamentsrätt i Sverige, och yrkade avslag eftersom han ansåg att det liggande förslaget inte var bra nog.⁸⁴

När det var dags för beslut yrkades votering, och röstningen utföll med 50 ja och 21 nej, vilket betydde att ståndet hade bifallit förslaget. Gällande upphävning av privilegierna medgavs detta under förutsättning att förslaget godkändes även av övriga ständer.⁸⁵

3.5.2. Böndernas debatt den 3 juni 1857

Månsson, Andersson från Östergötlands län och Andersson Bäckström var alla av samma mening. De ansåg att testamentesrätten borde vara mer fri för att kunna hålla kvar egendomar inom släkten, för att inte behöva ge arv till oskötsamma barn och för att de ansåg att det gick att kringgå laglotten genom att istället skänka bort egendomen ifråga. Alla anslöt sig till Kistners reservation.⁸⁶ Kistner menade i sin reservation i utlåtande no. 32 att förslaget innebar en alltför stor inskränkning i dispositionsrätten över avlingejord, och föreslog istället att 1§ skulle lyda som följer:

Aflingejord å landet och fast egendom i stad, den man sig förvärfvat, må man i testamente gifva till hvem man vill, skyld eller oskyld. Samma lag vare om lösören, ehvad de äro ärfda eller förvärfda.⁸⁷

Andersson från Västmanlands län och Nilsson i Espö däremot stödde förslaget, eftersom de ansåg att det fanns få föräldrar som kunde tänkas vilja göra sina barn helt arvslösa. Nilsson betonade dessutom att det fanns en möjlighet att sätta oskötsamma barn under förmyndare om så behövdes.⁸⁸ Bäckström hävdade med samma grund att det borde vara skäl nog att göra

⁸⁴ Ad. 6, s. 20 f.

⁸⁵ Ad. 6, s. 22.

⁸⁶ Bd. 5, s. 346 ff.

⁸⁷ Saml. 7, avd. 1, no. 32, s. 25.

⁸⁸ Bd. 5, s. 348 f.

testamentsrätten helt fri, eftersom laglotten i sig är ett främmande inslag i svensk rätt.⁸⁹

Ytterligare en annan gruppering hävdade att behovet av en reform var obefintligt, och såg helst att lagen stod kvar orörd. Dessa utgjordes av Jönsson, Svensson från Kristianstads län samt Hansson från Kristianstads län. Hansson menade dessutom att ju mer man lagstiftar, desto sämre blir det.⁹⁰

Flertalet person, däribland Lekberg, Pehr Erik Andersson, och Hedström ansåg att det var bra att skillnaden mellan avlingejord och arvejord ofta var svår att dra.⁹¹ Hedström påpekade särskilt att han inte kunde stödja Kistners reservation eftersom den enbart skulle leda till förvirring eftersom det ofta var svårt att avgöra vad som var avlingejord.⁹²

Vid omröstningen beslutade man att dela upp frågan i två delar; dels om ståndet kunde bifalla 1§, och dels om ståndet kunde bifalla övriga delar. Angående 1§ begärdes votering, och den utföll med 41 ja och 26 nej, varpå 10 personer reserverade sig mot beslutet. Gällande övriga delar av förslaget bifölls det utan votering.⁹³

3.5.3. Borgarnas beslut den 8 juni 1857

Borgarna hade ingen debatt om förslaget, utan biföll det direkt.⁹⁴

3.5.4. Prästernas debatt den 13 juni 1857

Samtliga talare förespråkade avslag på förslaget, även om vissa önskade återremiss. Det var dock inte var möjligt eftersom övriga ständer redan gett sitt godkännande. Det främsta skälet till att de yrkade avslag var att de ansåg

⁸⁹ Bd. 5, s. 353.

⁹⁰ Bd. 5, s. 349 ff.

⁹¹ Bd. 5, s. 352 ff.

⁹² Bd. 5, s. 355 f.

⁹³ Bd. 5, s. 356 f.

⁹⁴ Bg. 3, s. 358.

att man inte borde få testamentera bort arvejord överhuvudtaget, särskilt med tanke på att förslaget innebar att man kunde ge bort allt i gåva när man levde.⁹⁵ Prästerna beslutade att avslå förslaget.⁹⁶

Gällande upphävandet av adelns privilegier biföll man förslaget.⁹⁷

3.6. Rikets ständers skrivelse no. 93

Genom skrivelse no. 93, som upplästes och godkändes av adeln, prästerna och borgarna den 18 juli 1857, och av bönderna den 22 juli samma år, överlämnades ständernas beslut den 22 juli till Kungl. Majestätet.⁹⁸

3.7. Förordning 1857 no. 60

Genom Kungl. Majestätets nådiga svar till rikets ständer den 21 december 1857, antogs förslaget formellt,⁹⁹ och samma dag utfärdades förordningen som alltså införde laglottsinstitutet och avskaffade arvejordssystemet.

⁹⁵ Pr. 4, s. 502 f.

⁹⁶ Pr. 4, s. 504.

⁹⁷ Pr. 4, s. 504.

⁹⁸ Saml. 10, avd. 1, s. 199-205.

⁹⁹ Saml. 1, avd. 2, no. 4, s. 4-6.

4. Diskussion

Gällande arvsrättens historiska grunder är det ganska tydligt att man länge, fram till införandet av lika arvsrätt i mitten av 1800-talet, var mån om att behålla jordegendomar inom släkten, för att behålla släktens makt och ställning. För att vidmakthålla det inskränkte man därför arvsrätten på landsbygden för att gynna sönerna, eftersom det var de som ansågs kunna bruka jorden bäst. Undantag till denna regel fanns hos prästerståndet och borgarståndet, två stånd som bägge saknade stora jordegendomar och som hade sin försörjning säkrat på andra sätt. Ståndssamhällets princip om suum cuique var också tydligt i det att man hade olika regleringar av arvsrätten beroende på vilket stånd man tillhörde, och det allra tydligaste exemplet där borde vara adelns privilegium att kringgå arvsrätten genom att inrätta fideikommiss, ett system som i viss mån byggde på arvejordssystemets filosofi om att ärvd jord borde stanna inom släkten.

Med tiden kom dessa principer att påverkas av nya idéer, framförallt under 1800-talet då liberalismen började påverka det svenska samhället. Tankar om att alla människor var födda lika spreds efter den franska revolutionen, och detta märks tydligt i Sverige genom införandet av den lika arvsrätten. Trots att den historiska skolan spelade stor roll i lagstiftandet under första hälften av 1800-talet, är det tydligt att liberalismen tog över när Oscar I tillträdde tronen.

Den begynnande industrialismen innebar att det gamla ståndssamhället började lösas upp, eftersom industrialisterna inte kunde placeras in i något av de fyra stånden. I och med införandet av den lika arvsrätten hade man också underminerat syftet med arvejordssystemet, som det sett ut sedan tidig modern tid. Till skillnad från England hade Sverige alltid haft någon del av arvet reserverat för släktingar, vilket gjorde det filosofiskt svårt för riksdagen att införa en helt fri testamentsrätt. Men man insåg problemet med det gamla systemet, särskilt för industriägare. Man anförde också att ytterst få föräldrar kunde tänkas vilja göra sina barn helt arvslösa; något som tycks

ha vägt tungt i alla lagutskottets förslag. Laglotten var tydligt liberal i sin utformning, eftersom den för första gången gjorde alla, oavsett kön, ståndstillhörighet eller boplatz, helt jämställd inför arvsrätten.

Särskilt intressant är det att titta på adelns och böndernas debatt, eftersom det var de två stånden som hade störst jordegendomar vid mitten av 1800-talet. Borgarna fäste inte någon större vikt vid att debattera frågan, eftersom det i deras fall enbart var en fråga om utökning av testamentesrätten, medan prästerna främst var intresserade av att behålla arvejorden om med nationalistiska tankegångar om kärlek till fädernesjorden, och med en tydlig prägel av den historiska skolan. Adeln verkar genomgående varit måna om att behålla adelns starka ställning, även om de hade olika synsätt på hur det skulle tillgodoses. Många var för en fri testamentesrätt, eller i alla fall fortsatt fri dispositionsrätt över avlingejorden, eftersom man därigenom kunde se till att majoriteten av arvet gavs till den som man ville skulle ha hand om släktestämman i fortsättningen. En stor del av motståndarna verkar ha varit anhängare av den historiska skolan, medan Sparre var tydligt liberal i sin framtoning.

Böndernas debatt liknade adelns, men med ett något annorlunda perspektiv, eftersom de saknade stora egendomar och den typen av tillgångar som adeln hade. Fokus hos bönderna låg framförallt på om avlingejorden skulle vara fri eller inte, något som var i högsta grad intressant eftersom mycket av jorden hade blivit just avlinge. Många av bönderna ansåg att arvejord förvaltade man, medan avlingejorden skulle man få göra som man ville med. Även här verkar man ha varit mån om att faktiskt bevara egendomar inom släkten, och att se till att den lika arvsrätten försvarades. En viss blandning av liberala tankar och den historiska skolan verkar ha funnits, eftersom bönderna försvarade den lika arvsrätten samtidigt som de ville behålla sina jordegendomar inom släkten.

Syftet med laglotten var helt enkelt att garantera bröstarvingar deras arv, oavsett kön, ståndstillhörighet eller om de bodde i stad eller på landet. Tanken var också att förenkla och göra arvsrätten mer begriplig, eftersom

gränsen mellan arvejord och avlingejord många gånger var oklar. Det fanns dessutom situationer där avlingejorden var i majoritet bland kvarlåtenskapen, vilket åtminstone teoretiskt hade kunnat leda till att barn kunde göras helt arvslösa. Eftersom man inte ville att syftet med den lika arvsrätten gick förlorad var det ett naturligt sätt att garantera den genom att införa laglotten i svensk rätt.

Slutligen är det intressant att jämföra den norska pliktdelen, som infördes 1854, med den svenska laglotten. Eftersom länderna var i union med varandra vid bägge dessa tidpunkter, visserligen med egna lagar, kan man ana att de hade en viss påverkan på varandra i rättstänk, vilket också märks i debatterna och utlåtande no. 32, där den norska pliktdelen nämns upprepade gånger. Den stora skillnaden är att pliktdelen var större än laglotten, men i övrigt verkar de ha byggt på samma tankar om rättvisa för bröstarvingarna. Det är intressant att Sverige och Norge, trots att de hade olika lagstiftningsprocesser, inom samma tidsperiod valde att införa likartade lagar som var tydligt präglade av liberalismens idéer.

5. Slutsats

Det går att konstatera att laglotten bygger på en urgammal tanke om att egendomar bör stanna inom släkten, oavsett vilket sätt man har fått de på, men även på en tanke att man bör ha viss rätt att belöna de som gjort sig förtjänta därav. En tydlig liberal prägel fanns redan från början, särskilt om man väger in den lika arvsrätten vilket efter laglotten innebar att alla arvingar, oavsett kön, var garanterade lika stort arv.

Laglotten hade som syfte vid dess införande att reformera och förenkla den svenska arvsrätten, och att likställa arvsrätten oavsett kön, ståndstillhörighet eller boplatz.

En tydlig likhet finns med den norska pliktdelen, även om de skiljer sig åt gällande andel, men lagstiftarna var tydligt influerade av liberalism vid deras respektive införande. Införandet av laglotten verkar även ha legitimerats av att Norge införde sin pliktdel tre år tidigare.

6. Käll- och litteraturförteckning

6.1. Litteratur och artiklar

- *Agell, Anders. *Testamentesrätt – en lärobok om rättshandlingar för dödsfalls skull*. 3 uppl. Uppsala: Iustus förlag, 2003.
- *Boström, Viola och Strömberg, Bertil. Laglotten – ett irrationellt inslag i svensk rätt? *Juridisk tidsskrift*. nr. 1 2012/13.
- *Boström, Viola och Israelsson, Ulf. Är arvsrätten föråldrad? *Svensk juristtidning*. 2004.
- *Brattström, Margareta och Singer, Anna. *Rätt arv – fördelning av kvarlåtenskap*. 4 uppl. Uppsala: Iustus förlag, 2015.
- *Inger, Göran. *Svensk rättshistoria*. 5 uppl. Malmö: Liber, 2011.
- *Korling, Fredric och Zamboni, Mauro. *Juridisk metodlära*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2013.
- *Lind, Göran och Wallin, Gösta. *Kommentar till ärvdabalken del I (1-17 kap.) arv och testamente*. 6 uppl. Stockholm: Nordstedts, 2008.
- *Trolle Önnerfors, Elsa. Jorden, släkten och rätten: om den roll som de jordägande gruppernas intressen har spelat för utvecklingen av den svenska arvsrätten. *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*. 2013.

6.2. Offentligt tryck

- *Bondeståndets protokoll 1856/58, band 2. Stockholm, 1858.
- *Bondeståndets protokoll 1856/58, band 4. Stockholm, 1858.
- *Bondeståndets protokoll 1856/58, band 5. Stockholm, 1858.
- *Borgarståndets protokoll 1856/58, band 2. Stockholm 1858.
- *Borgarståndets protokoll 1856/58, band 3. Stockholm 1858
- *Borgarståndets protokoll 1856/58, bilagan. Stockholm, 1858.
- *Förordning (1857:60) om whad genom testamente gifwas må.
- *Kungl. Maj:ts nådiga svar den 21 december 1857, 1 samlingen, 2 avdelningen, nummer 4. Stockholm, 1858.

*Laguskottets betänkande nummer 13 den 13 februari 1857, 7 samlingen, 1 avdelningen. Stockholm, 1858.

*Laguskottets utlåtande nummer 32 den 14 maj 1857, 7 samlingen, 1 avdelningen. Stockholm, 1858.

*Prästerståndets protokoll 1856/58, band 2. Stockholm, 1858.

*Prästerståndets protokoll 1856/58, band 4. Stockholm, 1858.

*Ridderskapet och adelns protokoll 1856/58, band 1. Stockholm, 1858.

*Ridderskapet och adelns protokoll 1856/58, band 3. Stockholm, 1858.

*Ridderskapet och adelns protokoll 1856/58, band 6. Stockholm, 1858.

*Rikets ständers skrivelse nummer 93 den 22 juli 1857, 10 samlingen, 1 avdelningen. Stockholm, 1858.

*NOU 2014:1, Ny arvelov.

6.3. Internetkällor

*Nationalencyklopedin. *Svensk-norska unionen*. <https://www-ncse.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/svensk-norska-unionen> (hämtad 2017-12-21)